

CSÁKY PÁL

Megdermedt könnycsepp

(részlet)

Azt hiszem, életem legfontosabb döntése volt, amikor elhatároztam, hogy megkeresem a szüleimet. Nagypám, Abdun Ali Hasszám, aki felnevelt, azt mondta: felnőtt vagy, fiam, tedd, amit jónak látsz. S tudd, tiszteltem az elszántságodat amiatt, hogy meg akarod ismerni a múltat. De azt is tudnod kell, nem veszélytelen az út, amelyre lépsz.

Hálás voltam neki tanácsaiért, engedékenységeért, s azért, hogy felnevelt. Mi, muzulmánok, sohasem feledkezhetünk meg erről. Boldog voltam, hogy ilyen megértő és mélyen látó ember a nagypám. Tiszteltem őt azért, hogy annyi energiát és pénzt ölt a neveltetésembé, de a szüleim iránti érdeklődés legyőzhetetlennek tűnt. Nem tehettem mást, elindultam.

A város, ahonnan az utolsó emlékeim voltak, hőséssel fogadott. Számomra ez kellemetlen meglepetés volt. Nem tudtam, mit jelent a hideg, ellenszenves volt az éles szél, amely, mint láthatatlan mágus, játékos fuvallatain táncoltatta a gyönyörű hópihéket. Mert a havazás magában csodaszép volt: otthon, Arábiában el sem tudtam képzelni valami hasonlót.

Európában ez persze természetes jelenség. A kis domb, ahol leszálltam a buszról, nagyszerű kilátást biztosított a városra. A hópihékek képezte finom csipke mögött futott le az utca a főtérig, a tér horizontjából büszkén kiemelkedő városházáig, a közepén álló Mária-szoborig. Csak balra, a katolikus templom meredeken ég felé törő tornya volt magasabb. Neogót külseje szinte sugározta alkotóinak elszántságát: megjelenésével is hirdetni az ég felé törő hitet.

Arra is emlékeztem, anyám református családból származott. Nem volt igazán világos előttem, mi a különbség a két egyház között, ugyanazon Isten után sóvárogtak ők is, mint mi, Mohamed gyermekei. Anyám sem mondott támpontokat mindehhez, ha csak az az elvetett mondata nem számít annak, amit egyszer egy családi vita alkalmával mondott apámnak: „Vedd tudomásul, hogy mi, reformátusok, keményfejűek vagyunk. Kemény akaratuak, érted? Amit mi egyszer a fejünkbe veszünk, abból nem engedünk. Még egy majdnem igazhitű kedvéért sem, amilyen te vagy. Megértetted?”

Ilyen asszony volt az anyám, de ilyen az egész Csentessy család. Büszkén hangsúlyozták nevük minden szótagját, arab nagypám számára mindez kimondhatatlan volt. Felmenőik évszázadok óta éltek

ezen a vidéken, ez mély öntudattal töltötte el őket – bár voltak rokonaik a szomszédos Magyarország déli részén is. A család egy része került oda, a második világháború után, nem éppen jószántukból. Ennyi volt, amit előttem annak idején elmondtak, ám amikor a részleteket szerettem volna megtudni, sokatmondóan csak megismítetták a fejemet: „Fiatal vagy te még ehhez. Majd, ha felnősz, mindent megtudsz. Ha majd felnőtt leszel, megbeszéljük a dolgot.”

Nem voltam egyedül ezzel az információs karanténba zártsággal. Néha úgy éreztem, csupa falak emelkednek körülöttem. Ilyen volt ez a kor, valószínűleg. Gyerekként csak sejtettem, hogy itt mindenki kettős életet él. Éreztem, hogy mindenki tud valamit, amit magába fojt, mindenki gyakran mást gondol a világ történéseiről, mint amit végül is hajlandó kimondani. Hasszám nagyapám szerint mindez gusztustalan alakoskodás lehetett, amit nekünk, igazhitűeknek, el kell vetnünk. De Hasszám nagyapám könnyen mondhattott ilyet: ő több ezer kilométerre élt Kelet-Európától.

Csentessey nagyapám viszont saját időszámítást vezetett be. A remény időszámítása ez, mondogatta, s kiindulópontnak 1956-ot tette meg. Sokan habókosnak is tartották emiatt. – Ugyan, Csentessey uram – mondogatták neki –, álomvilágban él maga. Ez itt Kelet-Európa, itt már örökké ilyen viszonyok maradnak. Hiába keményfejúskodik, itt már örökre a nagy Szovjetunió marad az úr. Ha tetszik a magafajtának, ha nem.

Igen, valami ilyesmit mondogattak neki. Bár most, hogy jobban utánagondolok, úgy tűnik, nem az uram kifejezést használták. Valami mást. Elvtárs, Csentessey elvtárs, mondták, igen. S volt, aki hozzátette, ezzel a névvel is kezdeni kellene valamit. A két ess, ipszi-lon egy letűnt kor emléke. Egy örökre letűnt múlté, érti az elvtárs? Okosabb lenne ezt a nevet megváltoztatni, s nem provokálni vele a proletárokat. Meg az ideológusokat. Csentes vagy Csentesi megfelelő lenne. Volt olyan is, aki Čentěšť ajánlott. Ezt sem értetem, miért.

A nagyapám azonban valóban keményfejú volt. – Ezt nektek – mondta, s ezzel követte el a hibát. Azzal, hogy nemcsak gondolta, de ki is mondta, amit gondol. – Belőlem nem csináltok se elvtársat, se szlávot!

Körbejárta ez a mondata a várost. Volt, aki tisztelettel nézett rá ezután, volt, aki örültnek tartotta. – Minek kihívni magunk ellen a sorsot? – gondolták az emberek. – Van bajunk úgyis elég. Államosítottak, elvették a vagyonunkat, kiszolgáltatottakká váltunk mindannyian. Jobb, ha csak befogjuk a szánkat. A régi mondás is azt tartja: ne szólj szám. Túl kell élni ezt is, mindent túl kell élni. Egyszer talán csak jobb idők jönnek.

A nagyapám azonban öntörvényű ember volt. Ment, mint mindig, a saját feje után. Talán az évszázadok által a génjeibe átöröklött edzettség okozta, talán a remény, hogy ha nagy is a baj, megél ő a jég hátán is. Talán a szabadság megfoghatatlan, lehet, hogy az ázsiai őshazából behozott, lelket feszítő ereje. Talán ez tette, hogy ez az ember nem hajolt meg csak úgy bárki előtt. – Baj lesz még ebből – mondták neki már akkor is sokan. – Ez nem a mi korunk hozzáállása. Ez nem egy modern világlátás, nem egy korszerű viselkedésforma.

S ha megkérdezte a sok okoskodót, aki tanácsokkal próbálta meg ellátni őt, azok csak hümmögtek. – Nem látja, Csentessey uram, hol élünk? Aki nem tud alkalmazkodni, pórul jár. Ez egy kemény, kegyetlen világ. Nem olvas néha újságot? Nem is olyan régen kivégzőosztag elé kerültek az addigi ikonok is, a kaszálógép nem válogat, ha egyszer beindul. Úgy látszik, ez ennek a világnak a velejárója. Ezt termelte ki a huszadik század második fele. Nekünk, kis porszemeknek pedig két lehetőségünk van. Vagy elfogadjuk, vagy szembe megyünk vele. A második esetben viszont ne csodálkozzunk, ha minket is elkap a gépszíj.

Nagyapám viszont úgy látta, hogy aki a rendszer által kimért úton megy, az sem mindig nyerő. Egyáltalán, úgy gondolta, nemigen van itt garancia semmire. A kaszálógépek ugyanis sokakat elkapott. Néha úgy tűnt, logika és rendszer nélkül. Azok közül is, akik megpróbálták kikerülni a rendszer által diktált irányokat, de azok közül is, akik azok mentén haladtak. Kiszámíthatatlanok voltak a folyamatok, egyre több ember érezte így.

A nagyapám újabb időszámítást vezetett be, 1968-at. – Magyarországon kicsit túlexponálták a dolgokat – magyarázta tudálékosan hatvannyolc tavaszán, amikor egy vasárnap délután leült sörözni a barátaival. – Meglátjátok, itt szőrmentén fogjuk csinálni, itt összeáll majd egy jobb rendszer. – Javított változat – nevetett fel Zoltán bá, a szomszédja, az elválaszthatatlan vasárnap délutáni barát, aki nélkül nem volt igazi íze sörnek, bornak, de nem volt lelke a kártyajátéknak sem. Az pedig szent volt vasárnap délutánonként, anélkül nem lehetett ünnep az ünnep. – Még a karácsony sem – emelte fel szikár mutatóujját a nagyapám, ha ez a kérdés szóba került.

Lehet, hogy volt ennek az egymással való kapcsolattartásnak – pontosabban a formájának – némi kispolgári beütése, de erről akkor sem lehetett lemondani. – Ez a szent állandóság az őrült rohanásban – toldotta meg István bá is, a másik szomszéd. – Vannak pillérek, amiket ha kihúzol az építmények alól, értelmét veszíti a világ. Értelmét veszíti és összedől. No, azt viszont nem akarjuk. Ezért ragaszkodjunk ahhoz, ami megtart bennünket – tette még hozzá pátosszal a nagyapám, és mit is tehettek volna mást eme fennkölt pillanatban, mint összeütötték a söröskancsókat. – A százötven év már letelt – mondta ilyenkor mindig Zoltán bá, némi büntudattal a hangjában, mint aki saját maga sem hisz a maga által összeeskábált ideológiában. Az áldozatot azonban meg kellett hozni a lelkiismeret-furdalás oltárán is.

Azt viszont a nagyapám nem árulta el, milyen alapon használja a többes szám elsőt az ilyen kinyilatkoztatásokkor. Merthogy soha nem volt párttag és esküdött, soha nem is lesz azzá. – Egy Csentessey ezek között? – kérdezte olyan megvető hangszíjjal, amikor ez szóba került, hogy abba szinte beleremegett az egész, őket körülölelő világ. – Te már könnyen beszélsz – mondta ilyenkor mindig István bá, aki tanár volt a helyi gimnáziumban. – Te pár év múlva már nyugdíjas leszel, nem kell egzisztenciális problémáktól tartanod. Mi azért egy kicsit még más kategóriába tartozunk, nem így van, Zoltánkám?

Zoltánkám pedig megadóan bólintott, és arra a délutánra gondolt, amikor megtudta, még a barátai előtt sem mondhatja el igazán őszintén a véleményét.

– Furcsa kor volt, rossz kor – emlékezett vissza nagyapám azokra az időkre, pár évvel a halála előtt. – A hazugságok, a színjátékok, a kettős életek kora. A legrosszabb az egészben pedig az volt, hogy ezt ők is pontosan tudták.